

IV. OSNOVNA ŠOLA

TROBČARJI (Proboscoidea)

Znanstveniki s proučevanjem fosilov pogosto zasledujejo evolucijo celotne skupine. Tako tudi slone, ki spadajo v red trobčarjev, v katerem je bilo več kot 50 vrst, ki so zdaj žal že izumrle. Prvi trobčarji so bili majhne živali s kratkimi okli in trobci. Sčasoma so se njihovi okli, trobci in trupi povečali.

Poganjek stranske linije je bil visokonogi Dinotherium, ki je prebival v evropskih in afriških gozdovih pred 2 do 4 milijoni let. Playbeloden je bil verjetno specializiran na prehrano z vodnimi rastlinami, ki jih je zajemal z lopatasto spodnjo čeljustjo in mišično zgornjo ustnico. Živel je v Mongoliji pred 6 do 11 milijoni let.

Po severnih delih Evrazije in v Severni Ameriki so bili še pred nekaj desetletji razširjeni bližnji sorodniki današnjih slonov – mastodonti in mamuti.

Med temi posebnimi oblikami izstopajo Mladoterciarni mastodonti, za katere je značilno postopno povečanje sekalcev v zgornji čeljusti vzporedno z razvojem značilnega rilca. Le-ta je pri primitivnem Gomphotheriumu, živečem pred 6 do 11 milijoni leti v zahodni in srednji Evropi še zelo kratek. Evropski mamut, ki je pred 10.000 do 300.000 leti prebival v ledenodobnih stepah Evrope in Severne Amerike, je bil že pravi slon. Po ledeni dobi je mamut izumrl.

Danes sta iz skupine trobčarjev (red Proboscidea) ohranjeni samo še 2 vrsti in sicer Indijski ali Azijski slon iz Indije in jugovzhodne Azije ter Afriški slon, ki je razširjen v Afriki, na območju južno od Sahare. Pri afriškem slonu razlikujemo savansko in gozdno obliko: gozdni sloni so nekoliko manjši od savanskih.

AFRIŠKI SLON

Afriški sloni so največje danes živeče kopenske živali.

Imajo lahko do 3,5 m plečne višine, odrasel samec pa lahko tehta do 7 ton. Samice so nekoliko manjše in tehtajo do 4 tone.

Ima plosko čelo, večje uhlje kot indijski slon, na sredini ima upognjen hrbet, trobec pa ima več gub in je gibčnejši kot pri indijskem slonu in ima 2 »prsta«.

Za razmnoževanje spolno dozori pri 14-15 letih, brejost traja 22 mesecev, navadno se skoti en mladič.

Živijo družabno in v družinskih skupnostih. Prehranjujejo se izključno z rastlinami (trava, listje, sadje, manjše veje in vejice). Živijo približno 70 let.

Sorodna vrsta mu je Azijski ali Indijski slon, ki je nekoliko manjši kot njegovi afriški sorodniki.

AZIJSKI SLON

Azijski sloni so nekoliko manjši in dosegajo do 3 m plečne višine in do 6 ton telesne teže. Imajo manjše uhlje, manj izbočeno čelo ter gostejšo dlako kot afriški sloni. Imajo raven in obokast hrbet. Trobec ima manj gub in je manj gibčen kot pri afriškem slonu, na njem imajo 1 »prst«.

Samice azijskih slonov so za razliko od afriških brez oklov, pri samcih pa so okli mnogo manjši od oklov samcev afriških slonov.

SKUPNE ZNAČILNOSTI SLONOV

1. TELESNA ZGRADBA

Slonov velikanski trup podpirajo 4 stebraste noge. Kljub velikemu telesu in veliki teži so hitre in presenetljivo gibčne živali.

Imajo tudi veliko glavo. Na njej so trobec in okli. Slon ima velike uhlje in zelo dobro sliši. Lahko sliši trobljenje in krike slonov, ki so oddaljeni več kilometrov daleč. Veliki plahutavi uhlji slona hladijo in rabijo tudi za sporazumevanje.

Zelo slabo vidijo, saj imajo majhne oči in tako dobro vidijo le bližnje predmete. V ustih ima naenkrat samo 6 zob. Ko se zob obrabi in izpade, mu zraste nov. Pri slonih se novi zobje ne razvijejo pod starimi kot pri drugih sesalcih, ampak zrastejo za njimi in se potem počasi pomikajo proti sprednjemu delu čeljusti kjer izrivajo izrabljene starejše zobe.

Koščeni okli so zelo podaljšani zgornji sekalci, ki slonu rastejo vse življenje. Slon se z njimi razkazuje, brani in koplje iz tal hrano ali riže za vodo.

Sloni hodijo po prstih, z dvignjenimi petami. Kosti stopala so razprostrte na maščobni blazini, v kateri so prožna vlakna. Zato je stopalo široko in zaokroženo ter dobro prenaša slonovo težo in mu omogoča tiho hojo.

Največja posebnost slonov je njihov dolgi, mišičast in zelo gibčni rilec ali trobec, ki se je razvil iz izjemno podaljšanega nosa in zgornje ustnice. Nosnici sta čisto na koncu rilca, kjer je tudi izredno občutljiv konec zgornje ustnice, s katerim sloni trgajo šope trave ali smukajo listje z dreves in ga nosijo v usta. Na koncu je okrašen z enim ali dvema »prstoma« in je zelo občutljiv.

Z rilcem lahko slon podira drevesa ali pa pobere najmanjši sadež, poleg tega pa slon z njim tudi pije, voha in prska vodo pri umivanju.

Trobec lahko utrga en sam list z veje, ki visi 2 metra nad slonovo glavo, lahko tudi pobere zrno s tal, upogne vejo, dvigne težak tovor in celo nosi mladiča.

S trobcem si lahko očisti trepalnice, se popraska po ušesu ali celo oblikuje votlo dlan, da lahko izkoplje pesek iz luknje iz katere pijejo tudi druge živali. Tako trobec slonu služi tudi kot pripomoček za preživetje. Ko počivajo lahko svoj trobec zložijo med okle.

Trobec lahko zaznava tudi bližnje in daljne vonjave. Sloni potrebujejo svoje trobce tudi za prenašanje sporočil: z glasnim trobljenjem, s tihim godrnjanjem in mrmranjem ali z nenavadno globokimi toni, ki jih ljudje sploh ne moremo več zaznavati. S posebnim delom svojega trobca in grla lahko oddajajo zvoke, ki premagajo velike razdalje in ki jih lahko s svojimi ušesi sprejemajo le oni.

Posebna značilnost slonov so tudi njihovi okli. To so zelo spremenjeni sekalci zgornje čeljusti, ki neprestano rastejo. Največji okli so lahko do 3,5 m, dolgi in par takšnih oklov lahko tehta prek 110 kg.

Okli so dolgi zobje iz slonovine. Z njimi lahko lupijo sočne kose skorje z drevesnih debel ali pa se z njimi brani.

Sloni imajo zelo debelo kožo, ki je videti kot razpokano suho blato. Da ostane njihova koža hladna in da se znebijo parazitov, se sloni poškropijo z debelim kašljatim blatom. Najprej s konicami svojih nohtov zrahljajo zemljo, jo s trobcem nagrnejo na kupček in odpihnejo za svoja ušesa in vrat – tako kot mi uporabljamo puder. Nato se odpravijo k prvemu drevesu, kjer obenj drgnejo svojo kožo, pokrito s prahom in blatom. Ko zaključijo s telesno nego, poiščejo senco pod košatim drevesom in počivajo.

2. PREHRANA

Sloni so rastlinojedi. Hranijo se samo z rastlinami in na dan morajo pojesti približno 200 kg hrane.

Sloni prijemajo s trobcem rastline in si jih tlačijo v gobec. Hranijo se s travo in z drugim talnim rastlinjem. S trobcem segajo tudi v drevje, s katerega trgajo listje, veje in lubje. Kadar hrane ni dovolj, sloni z vso svojo težo podirajo drevesa, da pridejo do najvišjega listja.

Ker sloni ogromno pojedjo, porabijo velik del svojega časa prav za prehranjevanje.

Sloni potrebujejo zelo veliko vode. Ko so žejni, se zberejo na rečnem obrežju, pri vodnih kotanjah, ali pa si z okli izkopljejo vodno kotanjo. Sloni pijejo tako, da s trobcem vodo posrkajo in jo nato izbrizgajo v usta. Na dan porabijo tudi do 150 litrov. vode. Z vodo se tudi polivajo po hrbtu, da si ohladijo kožo. Všeč so jim tudi blatne kopeli, saj na mokro kožo seda prah in se posuši kot blatna skorja, ki varuje kožo pred soncem in žuželkami.

3. NAČIN ŽIVLJENJA

Tako afriški kot azijski sloni so družabne živali in živijo v čredah.

Sloni navadno živijo v družinah z 8 do 10 člani. Pogosto jih v taki skupini več sorodnih samic z mladiči.

Vsaka slonja družina ima svojo stalno voditeljico. Običajno je to najstarejša ali največja pripadnica družine. Imenujemo jo matriarhinja, kar pomeni vladarica mati.

Samci živijo samotarsko, mlajši pa tudi v samskih čredah. Včasih se družinske črede združujejo v velike črede iz več 100 živali. Sloni se sporazumevajo s tipom, z vohom ali vidnimi znamenji, ki jih dajejo s trobcem ali uhlji. Kličejo se s trobljenjem pa tudi z nizko frekvenčnimi zvoki, ki potujejo na dolge razdalje. To pomaga obdržati čredo skupaj.

Lahko dočaka starost 70 let in dobi par oklov od katerih vsak tehta približno 50 kg.

4. RAZMNOŽEVANJE

Mame slonice svojega mladiča nosijo najdalj med vsemi sesalskimi mamami. Slonica skoti mladiča običajno vsaka 4 leta.

Brejost traja kar 2 leti. Slonji mladiček je visok približno 3 metre visok in 120 kg težak. Mladiči se hranijo z mlekom iz seskov, ki jih ima mati med sprednjimi nogami.

Čimprej se mora postaviti na noge in shoditi, saj nanj prežijo številne zveri. Slonji mladič potrebuje na dan približno 15 litrov mleka. Moški rastejo hitreje kot deklice. Nekateri otroci lahko pijejo 2 ali celo več let pri svoji mami, če jim to seveda dovoli. Slonji mladiči se skotijo z zobmi, z dvema zgoraj in z dvema spodaj. Jesti pa lahko začnejo šele, ko so stari 6 mesecev. Zelo hitro rastejo, saj pri 6 – tih letih tehtajo že 1000 kilogramov.

Proti koncu drugega meseca postajajo mladički vedno bolj razigrani, najraje skačejo drug po drugem, grabijo se za repe in prepletajo svoje trobce.

Za mlade slončke skrbijo tudi druge samice v čredi, ne samo mati. Ta skrb se začne že ob rojstvu, ko delujejo čredne samice kot babice.

Slonji mladič na začetku trobca še ne znajo uporabljati, zato pijejo vodo samo z usti. Nato se počasi naučijo, da v vodo potopijo trobec in vanj zajamejo toliko vode, kot jo lahko zadržijo (približno vedro vode).

Nato dvignejo trobec in brizgnejo vodo globoko v usta. Radi si poiščejo tudi blatno jamo v svojem trobcu zbirajo blato in ga tleskajo levo in desno po svojem telesu nad glavo in ob vratu. Zelo radi se kar povaljajo po blatu.

5. UPORABA SLONOV

Slone, zlasti indijske, so ukrotili že pred več tisoč leti, uporabljali so jih za tovorjenje težkih bremen, za oranje, vzdigovanje in premikanje hlodov in za nastope na svečanostih. Sloni so bistre živali, ki se hitro naučijo preprostih veščin in si jih zlahka zapomnijo. Indijske slone še zdaj veliko uporabljajo v južni Aziji za prenašanje lesa po krajih, nedostopnih za tovornjake ali traktorje.

Leta 1970 je bilo v Afriki približno 2 milijona slonov. Danes jih je morda samo še 600 tisoč. Azijski sloni so še bolj ogroženi saj jih je v divjini manj ko 50 tisoč.

Danes je malo velikih slonjih samcev, saj so jih večina ustrelili divji lovci zaradi njihovih oklov in slonovine (v Afriki je bilo usmrčenih prek 650 000 slonov), ki jih predelujejo v okraske in klavirske tipke. Okle prodajajo v Afriki, na Japonskem, na Kitajskem, v Ameriki in v Evropi.

Trgovanje s slonovino je zdaj strogo nadzorovano, toda slone še vedno ogrožajo divji lovci.

Literatura:

1. Gastone Bani, Lujs Lajs Aritio, Zoologija vretenčarjev, Založba mladinska knjiga, Ljubljana, 1995, str. 88, 90;
2. Oria Douglas–Hamilton, V deželi slonov, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1992;
3. Hennig Wiesner Gunther Matti, V živalskem vrtu, Cankarjeva založba Ljubljana, 1998;
4. Družinska enciklopedija Guinness, Slovenska knjiga, Ljubljana, 1998;
5. David Burnie in ostali avtorji, Enciklopedija narave, Slovenska knjiga d.o.o, Ljubljana, 1999.